

-tømmer anvendelig til skibsbygning, 1812 opfordrede Rentekammeret alle skovejere til ikke selv at anvende meget store ege, men sælge dem til staten, og i de følgende år fik den mange tilbud, ofte påtogs givnerne sig frivillig at fælde, til-danne og transportere stammerne for at frem-skynde flådens genopbygning (17). På kgl. be-faling blev også plantet ege i mange statsskove, således at man altid havde en reserve. Disse »flåde-« eller »marine-ege« udgør i dag største-parten af vor egebestand, navnlig i de nordsjæl-landske statsskove. Sml. s. 305.

Dansk eg gror i moden alder langsomt, har et stærkt, holdbart og tæt ved og regnes for ver-dens bedste til skibsbygning (18). De bedste ege i Valdemarsslot skove på Tåsinge afsattes til skibsbyggere i Troense; de blev afbarket på ro-den og først fældet den følgende vinter (19). Det 600 t grønlandsskib »Tikarak« blev bygget af 990 velvoksne ege (20).

På Livø fandtes til for 100 år siden en betydelig egeskov, men øens daværende ejer solgte de gamle træer for 4 rigsdalere stykket til pontonbroen mellem Aalborg og Nr. Sundby (21). Først

efter krigen 1848–49 og nederlaget 1864 steg in-teressen for at bevare skovene. Forstmænd havde set dem blive plyndret og mishandlet, når folk hegnede gærder, og var blandt de ivrigste til at anbefale plantning af levende hegn (poppel og pil). – Til støtte for dansk naturfredning er hvert år siden 1944 solgt et lille egeblad af karton.

1890 udgjorde egen ca. 7 pct. af skovarealet (9 pct. i Jylland, 3 pct. på øerne) (22). Arealet er 19.122 ha (sidste tælling 1951), den årlige hugst ca. 52.000 m³, hvoraf 17–18.000 m³ går til skibs-værfterne, navnlig fiskekuttere (23). Se i øvrigt bøg bd. 2.

LITTERATUR: (1) 145 219f; (2) 557 10–15,19–21; (3) 312 16; (4) 155 107; (5) 691 2,183ff; 145 1899, 287; 1014 7,1914,139; (6) 859; (7) 123 2,118f; (8) 728c 1,1763,416; (9) 323 1960,182f; (10) 296 62, 1946,185; 363 20/10 1944; (10b) 885 48 (1972), 333f; 357 29f; (11) 944b 139; (12) 557 29–34; (13) 653 1802.1 345f; (14) 675 1,1797,175; 1014 15,1922,7f; (15) 932; 1018 13/11 1960; (16) 323 1960,181,192f; (17) 175 11,1926,12–22 jf. 57b 2,1806,724 (fra VLoll. sælges meget skibstømmer til admiralitetet); (18) 116

Pontonbroen ved Frederikssund kaldet »Kronprins Frederiks Bro« fotograferet 1931. Det kgl. Bibliotek.

Egetømmer anvendes bl.a. til skibsbygning. (ES).

26/11 1944; (19) 339 139,167f; (20) 551 4/3 1949;
(21) 932; (22) 245 2,1889,46; (23) 455 30/10 1960.

ANVENDELSE AF VED, AGERN OG BARK; LEGETØJ
Dejbjergvognens hjulnav er af eg (førromersk
jernalder).

Veddet var det bedste til skibs-, hus- og andet bygningstømmer (1790; 1); det er uundværligt til alle slags møbler og til hammerværker samt bygningstømmer, endvidere chatoller o.a. møbler, store ølfade, nav og eger, plove, tromler o.a. markredskaber, stolper; af de to ege-arter giver stilkegens ved bedre skibstømmer og bødkere anvender det hellere til stave, i snedkerier er det ikke så vanskeligt at høvle som vinteregens (1800; 2). Egestammer til mølleakslar skulle give planker ca. 28 tommer i kvadrat (3). En *ege* = lille fladbundet båd eller pram var oprindelig en udhulet egestamme (4). – Tre fjerdedele af hugsten i Hørsholm skovdistrikt sælges til Orlogsværftet o.a. værfter (5), se i øvrigt s. 276f.

Før o. 1850 blev flækket (ikke savskåret) egestamme brugt til husets stolper og syld (fodstykke) (NSjælland, Lolland; 6). Stolper, der skulle stå i jord, blev mod forrådnelse svedet i den nedre ende (2). Tykke egestolper – suler – gaffelgrenet i den ene ende rejstes ved gavlene og var foroven føjet sammen med en svær egebjælke *rygåsen* (Tåsinge, Strynø; 7). Ladens bjælker var af behårde *egeskålinger* = udgåede

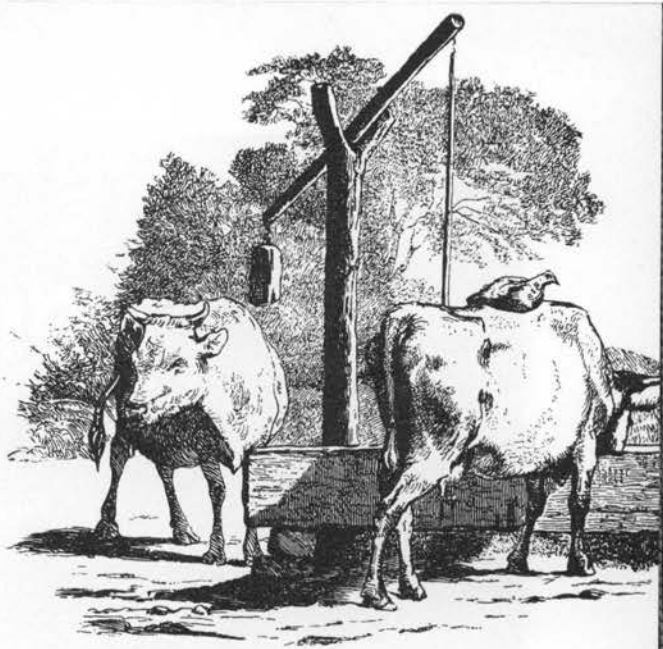
grene nederst på stammen (MSjælland; 8). Lægterne sloges med egenavler til spærrerne, rygtræerne var gerne flækkede egegrene (6). Man har forsøgsvis brugt eg til tagspån (9). – Egestolper og -stykker indgik i brøndværket; vippet var en tynd egegren (8).

En egeplanke tjente som bageovnsfjæl, og stuebordet var oftest af eg, finere borde af ask (NSjælland; 6); man havde egekister, egebænk til gryntønder, spande, tallerkener, øl- og vinfade af eg (10). Af *moseeg* forarbejdes møbler (Bornholm 1756; 11), der kom ikke møl i tøj, som lå i kiste af tørvemose-eg, sulekarret var en udhulet egestamme (NSjælland; 12). »Egetræet er fremfor andet træ blevet en bærer af fortidens kunst og kultur, idet man fra gamle tider har anvendt det hårde stærke træ til billedskærerarbejder og mangfoldige kunstværker« (14).

Krogede stammer bør opskæres således, at plankerne egner sig som trappetrin (1802; 15); af pæne rette grene med passende tykkelse kunne laves en krumkæp (spadserestok); idet man holdt den friske kæp over en flamme, blev håndtaget bøjet og krumningen fastholdt med bånd under tørringen (ØJylland o. 1890; 16). – På fattigfolks grav stod ofte en rødmalet egekævl med indskrift; disse *ligtræer* blev tjæret hvert år (Ry ØJylland o. 1870; 16).

Egegrene og -rafter gav stærke og meget holdbare hegn og hegnspæle (17), den trinde bul en

tromle (MSjælland o. 1770; 18), udhulede stammer pumperør (19); i kilden kunne være sat en *holk* eller *trunde* = hul egestamme (Jylland; 20). – Helt eller delvis af eg var endvidere stavrekøllen, skovslæden, høvlebænken, tøjrpæle og -køller, leknager, svingeltræer, piskeskafter, *sparfingre* = tænder på leskaft til at samle kornet i hvert slag (mejered), stakitter, vognhjuls nav, fælg og eger (21). Af kratteg dannede man bøjljen til hestens åg (Bornholm 1700-t; 22); et *halmtræ* til at vende ærter på skår med var en tvedtelt egegren »bagt« sej under gruekedlen

Brøndvippe tegnet af J. Th. Lundbye. H. V. Kaalund: Fabler for Børn, 1844. Forneden egestolper brugt som bundgarnspæle. (JB-M).

(Djursland; 23). *Klover* (kobindsler) var af krogede egeskud (1757; 24), egekæppe eller spirer fra overhugget stub skåret af med træknude på enden og bøjet i U-form efter opvarmning i bageovnen (25). Til plejlens *slagvol* var det bedste et afbarket stubskud med rodknolde på enden og tildannet som ovenfor beskrevet, den kunne bruges i lang tid uden at revne (ØJylland o. 1890; 26). – Strygespånen var af porøst egetræ, moseeg, gammel og stærk men noget trøsket eg; i huller på begge sider blev fint vådt sand gnedet eller banket ind (Jylland; 27). – Som håndtag på hjulploven tjente en tyk krumvokset egegren; åsen var af eg, muldfjælen af bøg (Jylland; 28). Harven var af træ med egepinde som tænder (MJylland 1700-t; 29), senere sædvanligvis med 5 jerntænder i hver af de otte ege-bul'er (VJylland o. 1850; 30).

Et stubskud afskåret med særlig stor rodende gav en *rodkølle* (våben) (31).

Egekæppe blev formet til rusebøjler (Omø, Agersø; 32); jæger- og fiskegarn holdt længere, når det var dyppet i afkog af egebark (1619; 33), net kogt i lud af barkens aske lokkede fisk til (34).

Billedet overfor: Tømrerværksted med høvlebænk af eg. Maleri af Christen Dalsgaard, 1855. Den Hirschsprungske Samling. Billedet s. 280 nederst: Egetræsspade fra jernalderen brugt til tørvegravning. Nationalmuseet. Billedet herunder: Egetræsskafet høstredskab. Maleri af L. A. Ring, 1885. Privateje.

Man skal kløve eg fra rod og bøg fra top (1682ff, ØJylland; 35), i SSjælland tilføjes: pigerne fra neden og op (36). – Veddet af stilkeg blev benyttet som brændsel i tegl- og kalkbrænderier, under brygge- og vaskekedler (1800; 2). Eg og el · det brænder *træl*, bøg og ask · de brænder *fresk* (friskt) (Sønderjylland; 37). – Egebrænde blev anset for bedst til røgning af svineskinker (Vardeegnen 1881; 38), nogle egeblade på ilden gav en særlig god smag (39). – På krudtværket i Frederiksværk brugte man trækul af eg (1797; 40).

Bladene er anbefalet til mistbænke (41).

Barken, frugtskålene, undertiden også bladene og tørre savspåner, blev fra gammel tid anvendt i alle garverier (o. 1800; 42), man samlede bladene dertil (1809; 43). Hertugdømmet Slesvig brugte årlig barken af 12.500 over hundred-årige ege, som hver gav 3 tdr. bark (1820; 44). Stammen kunne bedst skrælles, når bladene var »så store som museøren« (45). Sidst i maj kom »barketiden« og gamle og unge drog til skovs for at trække barken af de store ege, som skulle fældes. Det foregik med en »kløpind« i op til mandshøjde; efter fældningen blev stamme og grene *barket*, den soltørrede bark fyldt i sække og solgt til garverier i Tønder, Ribe og Varde (Hygum sogn 1800-t; 46). Træerne blev fældet ved pinsetid og barken flået af med et »barkjern«, barkstykkerne stillet til tørre og en måned efter solgt til garverne i Bogense (NVFyn o. 1900; 47). På Haderslevegnen solgte man barken til skomagerne, som selv garvede læderet

(48). Barksalg til garverier i Holstebro og Ringkøbing nævnes o. 1860 fra Silkeborgegnen (Stenholt), et læs solgtes for 50 rigsdalere (49). O. 1880–90 blev skrællet megen egebark i Holsteinsborg skove, den solgtes i København og en del kom derfra til Femern (50). Barken af en stor eg kunne indbringe ca. 30 kroner (Bornholm; 51).

Omkring 1875 androg den årlige barkhøst ca. 3000 t eller ca. halvdelen af landets forbrug (52), 1889 var produktionen ca. 3.150 t, 55 pct. af forbruget (53), men o. 1900 ophørte den næsten helt på grund af svigtende priser og stigende lønninger (52). Ti år senere var egebarken dog atter en ret stor salgsvare fra nogle skovdistrikter (45), og under første verdenskrig steg prisen betalt af garverierne fra 13 kroner (1916) til 30 kr. pr. 100 kg tør, rensed og hugget mellembar; der var planlagt en garveekstraktfabrik i Valby, men den nåede ikke at starte (54). Efter krigen fortsatte enkelte skovdistrikter i lille målestok at skrælle egebark (52), men før et opsving under 2. verdenskrig blev barken yderst sjældent anvendt til garvning; nu garves mest med et ekstrakt af bark og (navnlig) ved (55). Den bark, som skomagerne havde brugt, kunne – jo ældre jo bedre – blandet med jord anvendes som blomstergødning (1634; 56), garveriernes affald som gødning i aspargesbede (1761; 57), endvidere til mistbænke, strøelse på gange og til at kvæle ukrudt med (1806; 58).

Med egebark farvede man uldgarn og -tøj orange (58), i Jylland stålgråt (59), brunt (60), lysebrunt, blåligt eller violet (Sønderjylland; 61); barken

Fældning og afbarkning af egetræer. Barken brugtes til fremstilling af garvesyre, et vigtigt biprodukt af skovens produktion. Foto ca. 1890 fra Jagt- og Skovbrugsmuseet, Hørsholm.

